

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОДАЛЬШЕ ОБЛАШТУВАННЯ МЕМОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ “МОГИЛА КОШОВОГО ОТАМАНА ІВАНА СІРКА”

Серед старожитностей козацького часу, що розташовуються на території Нікопольського району Дніпропетровської області, могила кошового отамана Запорозької Січі Івана Дмитровича Сірка посідає чільне місце. Адже в краї, що колись був центром формування запорозького козацтва і місцем розташування п'яти Запорозьких Січей, вона є єдиною автентичною пам'яткою, що збереглася до наших днів. Втім, збереглася, зазнавши величезної видозміни й пройшовши через безжалісні виклики часу.

У 1709 році, під час руйнування Чортотлицької Січі, російські військові загони осквернили козацькі могили [10; 9-10], знищили й кам'яного хреста, що був на могилі кошового. Лише 25 років згодом, повернувшись до своїх займищ, запорожці упорядкували давнє кладовище, а замість хреста на могилі кошового встановили камінь з пам'ятним написом, де помилково вказали датою смерті Сірка 4 травня 1680 року. Саме цей камінь, позначаючи могилу кошового протягом кількох століть, зберігся до наших днів.

А 18 вересня 1965 р. розпочалася нова віха лихоліття для цієї пам'ятки. Адже тоді Рада Міністрів УРСР прийняла постанову “Про увічнення пам'ятних місць, зв'язаних з історією запорозьких козаків”. Цією постановою з мало обгрунтованих причин визначалося першорядне значення острова Хортиця в історії запорозького козацтва. Саме там за вказаною постановою мав створюватися Державний історико-культурний заповідник. За проектом хортицького меморіалу, в його складі передбачалося створити пантеон козацьких отаманів, пам'ятні знаки та інше [11]. При формуванні пантеону було передбачено перенести остати знаменитих постатей історичного Запорожжя. Серед них – кошових отаманів Івана Сірка з села Капулівки Нікопольського району Дніпропетровської області, Петра Калнишевського з Соловецьких островів, кошового Задунайської Січі Йосипа Гладкого, а також гетьмана Петра Дорошенка [1]. Втім, необхідність переміщення праху Сірка вмотивовувалася не лише потребами створення єдиного козацького меморіалу на Хортиці, але також і тим, що його могилі загрожувала руйнація від хвиль новоствореного Каховського водосховища.

Необхідно зважити, що сам цей розпорядчий акт виник за часів швидкоплинного “шелестівського ренесансу” й був наслідком великої популяризаторської діяльності співця козацької слави Хортиці Миколи Кіценка [8]. Ідею створення козацького меморіалу на Хортиці, який би міг зібрати в єдиний комплекс запорозькі старожитності, палко обстоювали видні діячі української культури та історичної науки, зокрема історик О.М. Апанович [1]. Однак дещо по-іншому цю справу розуміли на Нікопольщині, котра опинилася перед загрозою втратити єдину пам'ятку, що уособлювала її козацьке коріння. До того ж, виконання будь-яких постанов в Українській РСР, навіть у відносно сприятливих умовах для вітчизняної культури, здійснювалося без урахування “тонких матерій” національної свідомості, з тією черствістю, що неодмінно характеризувала радянську бюрократію та її автоматичну виконавчу дисципліну.

Втім радянський управлінський апарат Нікопольського району несподівано продемонстрував виключення із загального правила, загальмувавши виконання постанови Ради Міністрів і заявив про місцеві історичні пріоритети, ставши на захист інтересів своєї територіальної громади. Керівництво Нікопольського району, передусім – заступник голови Нікопольського райвиконкому М.В. Кікоть, ініціювало окремий проект створення меморіалу козацтва на Нікопольщині. За рішенням райвиконкому, доокруж Сторожової (Бабиної) Могили (курган доби бронзи), розташованої біля Капулівки, було відведено площу в 4 гектари, на якій було передбачено закладення парку; сама ж Сторожова Могила мала стати місцем перепоховання Сірка. Між Нікопольським районом та містом Запоріжжя почалася завзята суперечка за право розпоряджатися останками ушавленого отамана. І кожний з суперників був налаштований на рішучі дії.

І ось уже озброєний постановою Ради Міністрів та спеціально відряджений із Запоріжжя вантажний автомобіль прибув до Капулівки із новою труною для кошового. На чолі цієї спеціальної місії був заступник завідувача відділу культури Запорізького облвиконкому Бурулько, до складу її входили директор Запорізького краєзнавчого музею А.Д. Мільська та археолог В.Ф. Пішанов. Та мешканці села дуже швидко дізналися про мету приїзду гостей із Запоріжжя. Скоро до могили Сірка почали підходити люди. “Хочуть нашого Сірка забрати!” – миттю понеслося по селу. В школі припинилися заняття, старшокласники й місцеві чоловіки оточили могилу кошового, не підпускаючи туди запорізьку делегацію. “Чого приїхали? Кістями ляжемо, а Сірка не віддамо!”, – так одзивалися капупляни на намір забрати героя *їхньої* історії [11]. Як розповідають, найбільш рішучі навіть прокололи шини запорізької вантажівки [5]. Розгублені запоріжці, маючи надію лише на вже згадану постанову Ради Міністрів, поїхали до райцентру жалітися на незговірливих капуплян. А в цей час у приміщенні Нікопольського райвиконкому був голова Президії Верховної Ради УРСР Д.С. Коротченко. Він, спільно з районним керівництвом, зустрів запорізьку делегацію і, з'ясувавши суть питання та зважаючи на те, що “народ проти”, відповів запоріжцям категоричною відмовою. Так нікопольці відстояли *свого* Сірка.

Отже, не зовсім мала рацію поважний дослідник козацтва О.М. Апанович, вважаючи, що фіаско з перевезенням праху Сірка на Хортицю було наслідком волонтаристського рішення керівництва Нікопольського району, яке, мовляв, “маючи підтримку начальства з області вирішило ... самочинно перепоховати його останки” [1]. Зважмо, що Сірко все ж-таки залишився на тій землі, де пройшов найбільш яскравий період його життя, де була Чортомлицька Січ, поруч з іншими чотирма Січами, що склали єдиний історичний комплекс. І це було не лише справою честі нікопольської громадськості, яка відстояла свого героїчного предка, але й питанням історичної справедливості. До того ж, рішення нікопольських районних властей будь-що залишити на підвідомчій території могилу кошового було сформовано під впливом позиції районного товариства охорони пам'яток історії та культури, котре на той час здійснювало активне пропагування історичної спадщини козацтва та місцевої історії. Цю позицію став рішуче обстоювати перший секретар Нікопольського райкому КПУ В.І. Остапченко, котрий мав помітний авторитет в Дніпропетровському обкомі партії.

Суперечка довкола проблеми перепоховання Сірка набула масштабів якщо не конфлікту, то серйозного тертя між партійним керівництвом Дніпропетровської та Запорізької областей. У таких умовах стало практично неможливо зважено і з належним науковим обґрунтуванням розпорядитися нашою спільною національною спадщиною. Кроки керівництва Дніпропетровської області та Нікопольського району були вкрай поспішними, з огляду на можливе перехоплення ініціативи представниками Запоріжжя. Як згадував учасник тих подій, колишній голова Нікопольського районного товариства охорони пам'яток історії та культури Володимир Грибовський, районна влада, за умов, що склалися, просто мусила діяти рішуче. “М. Кікоть негайно викликав з обласного музею імені Д.І. Яворницького археолога Людмилу Крилову” [5].

23 листопада 1967 року за вкрай складних погодних умов (йшов дощ зі снігом) археолог Л.П. Крилова почала розкривати могилу Сірка. Розкопки велися надзвичайно поспішно, при світлі фар бульдозера. В такій ситуації від археолога було б просто неможливим вимагати дотримання якогось мінімально допустимого рівня археологічного дослідження. Мешканці Капулівки та сусіднього Покровського весь час насторожено перебували поруч, найбільш допитливі намагалися фотографувати кожний крок археолога. Втім, місцеві мешканці децю заспокоїлися, дізнавшись, що Сірка від них не забирають, а тільки будуть переносити його останки до іншого краю Капулівки.

Ось з'явилася труна із залишками дуже перетрухлої атласної тканини, відкрився кістяк, череп із залишками волосся і бобрової шапки. При світлі кишенькових ліхтариків останки Сірка стали переносити в нову домовину. Тоді ж Л. Крилова вилучила череп та інші кістки з кістяка і потайки поклала в приготовлену домовину інший череп, спеціально доправлений для такого випадку. Здійснення такої операції, котра в сучасній літературі має переважно негативне тлумачення, пояснювалося міркуванням здійснити реконструкцію зовнішності славетного отамана, що було здійснено на прохання відомого антрополога, автора методу пластичної реконструкції М.М. Герасимова [11]. Втім, суперечка довкола перепоховання привнесла до справи з перепохованням не лише атмосферу крайньої знервованості й поспішливості, але й стала на заваді цілком вмотивованим науковим спробам реконструювати зовнішність Сірка. Можливо, за інших умов таке дослідження відбувалося б відкрито для громадськості, та й “підміняти” черепи таємно від громадськості не було б потреби. Така таємничість стала підставою для підозри в навмисному псуванні пам'ятки козацької доби археологом, висновків щодо його колосальної “нелюбові” до козацтва, звинувачень у непрофесійному здійсненні розкопок тощо [1. 9; 3-4].

Звичайно, умови проведення перепоховання та й сам його хід не витримують жодної критики. Хоча причину цього, як нам здається, не потрібно шукати в діях археолога, керівництва Нікопольського району та Дніпропетровської області, а також засновників козацького музею на о. Хортиця. Причина непорозумін і суперечок крилася в самій постанові Ради Міністрів Української РСР від 18 вересня 1965 року, що визначала пріоритет Хортиці та міста Запоріжжя в справі збереження історико-культурної спадщини історичного Запорожжя. Адже, при всій унікальності природного ландшафту та історичного значення Хортиці, цей острів, потрібно визнати, не мав такого скупчення Запорозьких Січей і не виступав протягом такого тривалого часу (кінець XVI-XVIII ст.) політичним центром запорозького козацтва, як це характерно для Нікопольщини. То ж і музей історії козацтва потрібно було створювати не лише на Хортиці, але й на Нікопольщині, поєднавши їх в єдиний експозиційний комплекс.

Можливо, і нікопольські краєзнавці, і запорізькі історики вдалися до однакової помилки у своєму палкому обстоюванні містечкового патріотизму, прагненні мати якісь пріоритети одне перед одним. Без цих суперечок, може й сталося б так, що поховальний комплекс Капулівки був би належним чином археологічно досліджений, реконструкція зовнішності Сірка була б позбавлена такої ексцентрики, а на честь кошового був би створений справжній меморіал. Цілком природним був намір мешканців Капулівки не віддавати свого “батька кошового”. Таким самим, вмотивованим, зостається й зараз прагнення Соловецького історико-архітектурного і природного музею-заповідника залишити на своїй території останки кошового отамана Петра Калнишевського. Місце поховання людини має бути так само недоторканим, як і її життя. Недоторканим, а не прилагодженим до примхи чергової політичної кон'юнктури. Перенесення пам'ятки з штучно вигаданих причин завдає їй лише руйнації, адже історичні пам'ятки складаються історично й існують в якості таких тільки в комплексі з ландшафтом, на якому вони утворюються. То ж і порушення такої єдності не можна виправдовувати експозиційними чи якимись іншими перевагами.

Вилучений череп з поховання Сірка певний час зберігався в лабораторії пластичної антропологічної реконструкції Інституту етнографії АН СРСР ім. М. Міклухо-Маклая. Після смерті професора Герасимова

реконструкцію довелось здійснювати (лише 10 років згодом) його учениці Г. Лебединській. А домовину з останками Сірка, з “чужим” черепом 1967 року поховали в присутності місцевих жителів на Сторожовій, або Бабиній Могили. Для того, щоб припинити “посягання” запоріжців на ексгумацію могили, нікопольське керівництво оголосило, що місце поверх труни в новому похованні було (sic!) залите бетоном. Почалося облаштування зусиллями нікопольських ентузіастів могили кошового. За мотивами зображення Сірка на відомій картині І.Ю. Рєпіна був відлитий бюст й установлений на могилі. Товариство охорони пам’яток історії та культури Нікопольського району почало роботу над створенням біля могили кошового музею під відкритим небом, на кшталт Переяславського, й здійснило перенесення старовинного вітряка з села Улянівки, що на Нікопольщині. Та певності щодо вигляду комплексу в нікопольських ентузіастів не було, бракувало й методичної допомоги з боку наукових центрів. Тому й результат облаштування нової могили кошового був розкритикований науковцями. Зокрема, як розповідають, М.Брайчевський не втримався від іронічного зауваження: “Зробили... З Сірка – Героя Радянського Союзу!”. І справді, нікопольці робили, як мислили: у контексті своєї доби й периферійності свого буття.

Враховуючи критику, до розробки майбутнього меморіалу кошового був залучений Дніпропетровський будівельний інститут, зокрема завідувач кафедри історії архітектури Мігай. Ось уже був розроблений проект, і макет продемонстровано в Дніпропетровському обкомі. Та часи вже змінилися: початок 1970-х, “шелестівська відлига добігала кінця”. То ж і перший секретар Дніпропетровського обкому Ф. Ватченко, “у відповідності з лінією Партії”, збив макет рукою зі столу, вигукнувши: “Я вам покажу, таку ... мать як ставити стовпи, де починалася Україна!” [5]. Багатьох нікопольських ентузіастів за ті “стовпи” з тієї ж “Партії” увільнили. Така сама розправа чекала й на ентузіастів запорізьких, будівництво козацького меморіалу на Хортиці також надовго призупинилось.

Отож перенесення улянівського вітряка стало єдиним досягненням на шляху облаштування могили Сірка. У 1980 р. за реконструкцією Г. Лебединської було виготовлене і встановлене на Сторожовій Могилі нове скульптурне зображення Сірка, яке виготовив нікопольський скульптор В. Шконда. Попереднє скульптурне зображення кошового було встановлено на подвір’ї Капулівської школи і до теперішнього часу зберігається зусиллями вчителя історії і знаного місцевого красзнавця Л.Ф.Бурди [3].

На світанку проголошення незалежності України питання про повне поховання останків Сірка вперше, після тривалої мовчанки, вийшло на порядок денний. У 1990 році на могилі Сірка відбувалося велелюдне відзначення 500-річчя українського козацтва, під час якого було чітко означено вимогу національно свідомого українства здійснити негайне і відповідне християнським звичаям поховання праху кошового і продовжити облаштування меморіального комплексу на його честь.

Та минуло ще 10 літ, перш ніж відбулися зрушення з мертвої точки. Громадськість міста Нікополя та Нікопольського району неодноразово порушувала питання про здійснення повного поховання останків Сірка й повернення вилучених фрагментів кістяка. Це питання, зокрема, піднімалося на Нікопольській міській науково-практичній конференції “Початок Хмельниччини”, присвяченій 350-річчю початку Визвольної війни українського народу середини XVII ст. Конкретні кроки в цьому напрямку здійснено після підписання головою Нікопольської райдержадміністрації В.О. Євтушенком розпорядження від 14 серпня 1998 р. № 284 “Про відродження історико-культурної спадщини українського народу – могили кошового отамана І.Д. Сірка”. Цим розпорядженням було також передбачено створення на її основі меморіального комплексу українського козацтва. У 1999 р. могила Івана Сірка отримала статус пам’ятки національного значення. А 26 червня 2000 року було підписано розпорядження голови Дніпропетровської облдержадміністрації “Про проведення заходів щодо реконструкції меморіального комплексу та проведення ритуалу дозахоронення на могилі кошового отамана І.Д. Сірка”. Відповідне розпорядження ухвалив і голова Нікопольської райдержадміністрації. 14 серпня 2000 року вилучені череп та кістки з останків Сірка повернулися на Нікопольщину і 17 серпня викладені в анатомічному порядку в труну археологом В.А. Ромашкою. 21 серпня 2000 р. відбулася скорботна церемонія повного поховання праху кошового. Зусиллями місцевих підприємств здійснено роботи з благоустрою меморіалу [6; 24-25].

Робота з розбудови меморіалу Сірка у Нікопольському районі триває і на поточний момент. Втім зараз вона здійснюється виключно на основі ініціативи райдержадміністрації та громадської організації “Військо Запорозьке Низове (козацьке товариство Нікопольського району)”. Це козацьке товариство Нікопольщини взяло на себе охорону та підтримання благоустрою козацької святині. Воно ж стало ініціатором проведення на Нікопольщині серії науково-історичних та громадсько-патріотичних заходів. У 2002 р., під час святкування 350-ї річниці заснування Чортомлицької Січі знову піднімалося питання подальшого облаштування могили Сірка [2]. Вже існували проекти відновлення вітряка, на місці спаленого на початку 1990-х якимись новоявленими вандалами. Є також напрацювання з побудови каплички й стилізованого під архітектуру козацької доби приміщення музею українського козацтва. Проте відсутність фінансування залишала всі ці наміри на рівні декларації й черговий раз переконала місцеву владу та небайдужу до спадщини козацтва громадськість у невідповідності районного бюджету (так само як і бюджету місцевих спонсорів) до взятих на себе зобов’язань.

Якою буде далі могила Івана Сірка й чи реалізується ідея створення справжнього меморіалу на честь ушавленого кошового – залежить не лише від рівня свідомості мешканців Нікопольщини, котрі завжди високо шанували свою історичну спадщину. Створення меморіального комплексу видатного діяча вітчизняної історії є справою не одного району, а складає питання всеукраїнського значення. Прикро, що в чинній нині Національній

програмі відродження традицій українського козацтва облаштування могили кошового не позначені окремим пунктом, а в державному бюджеті з приводою цієї пам'ятки не передбачено жодних видатків.

У нещодавно виданому розпорядженні голови Нікопольської райдержадміністрації щодо подальшого облаштування могили Сірка розроблено механізм широкого залучення наукового загалу до створення генерального плану розбудови меморіального комплексу і передбачено його послідовне втілення. Чи буде ця чергова ініціатива зrealізована? Це питання честі і об'єднання зусиль всього національно-свідомого українства.

Література:

1. Апанович Олена. Кошовий отаман Іван Сірко //Літературна Україна. – 1998 р.,1 червня. – С. 6.
2. Апанович Олена. Чортмлицька Запорозька Січ. До 345 річниці заснування. – К.: Українське козацтво, 1998.
3. Бурда Л. Сучасні пригоди пам'ятника Івану Сірку //Південна зоря. Нікопольська районна громадсько-політична газета, 21 жовтня 2005 р. – С. 3.
4. Грибовський Владислав. Неопалима купина козацька (До 350-ї річниці заснування Чортмлицької Запорозької Січі. 1652-2002 роки). – Нікополь, 2002.
5. Грибовський Володимир. З пісні слів не викинути //Південна зоря. Нікопольська районна громадсько-політична газета, 13 жовтня 2001 р. – № 122 (5386). – С.6.
6. Жуковський М. П. До питання про перепоховання І. Д. Сірка в 2000 р. //Матеріали Всеукраїнської наукової конференції “Чортмлицька (Стара) Запорозька Січ в історико-культурній спадщині Нікопольського району”. – Нікополь-Запоріжжя-Херсон: РА “Тандем-У”, 2002. – С. 22-25.
7. История Русов или Малой России. Сочинение Георгія Конискаго, архиепископа белоруссаго.– К.: Дзвін, 1991 (Репринтне видання).
8. Кіценко М. Хортиця в героїці і легендах. – Дніпропетровськ: Промінь, 1967.
9. Мищик Юрій. Отаман Іван Сірко. – Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 2000.
10. Мышецкий С. История о козаках запорожских ... – М., 1847.
11. Телегін Д. За життя і після смерті. Про Івана Сірка і Запорозьку Січ //Культура і життя. –1990 р., 3 червня. – № 22. – С. 5.

Додаток 1. Розпорядження голови Нікопольської районної державної адміністрації В. О. Євтушенка “Про заходи щодо подальшого облаштування та розвитку меморіального комплексу „Могила кошового отамана Івана Сірка” № 693-р-05 від 12.09.2005, м. Нікополь.

Відповідно до ст. ст. 20, 41 Закону України „Про місцеві державні адміністрації”, законів України ”Про охорону культурної спадщини”, „Про затвердження загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004-2010 роки” та з метою активізації роботи зі здійснення заходів, передбачених у розпорядженні голови райдержадміністрації від 14 серпня 1998 року № 284 „Про відродження історико-культурної спадщини українського народу – могили кошового отамана І. Д. Сірка”, забезпечення належного рівня збереження і використання Меморіального комплексу „Могила кошового отамана Івана Сірка” (далі – Меморіальний комплекс), з урахуванням його історичної та культурної цінності, сприяння залученню інвестицій і створення розвинутої інфраструктури туризму в Нікопольському районі:

1. Створити робочу групу з розробки проекту Програми подальшого облаштування та розвитку Меморіального комплексу та затвердити її згідно з додатком 1.
2. Затвердити план заходів із розробки проекту Програми подальшого облаштування та розвитку Меморіального комплексу (додаток 2).
3. Координацію роботи з виконання розпорядження покласти на відділ культури райдержадміністрації, контроль – на заступника голови райдержадміністрації Байдацького М. С.

Голова райдержадміністрації

В.О.Євтушенко

ПЛАН

заходів щодо подальшого облаштування та розвитку меморіального комплексу „Могила кошового отамана Івана Сірка”

1. Ініціювати створення Генерального плану будівництва об'єктів туристичного та історико-культурного призначення (далі – Генеральний план) на Меморіальному комплексі, включаючи проектно-кошторисну документацію будівництва; розробити концепцію подальшого облаштування та розвитку Меморіального комплексу, із залученням науково-дослідних установ та науково-виробничих об'єднань, що спеціалізуються на дослідженні, реставрації пам'яток історії та культури, спорудженні об'єктів історико-культурного та туристичного призначення.

Виконавці: відділи та сектори райдержадміністрації: культури, будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства, з питань внутрішньої політики, зв'язків з громадськими організаціями та засобами масової інформації, Нікопольське регіональне відділення НДІ козацтва при Інституті історії України НАНУ (за згодою).

Термін: до 30 листопада 2005 року.

2. Розглянути ескізний та робочий проекти Генерального плану на засіданнях робочої групи з питань подальшого облаштування та розвитку Меморіального комплексу (далі – робоча група).

Виконавець: заступник голови райдержадміністрації, голова робочої групи Байдацький М. С.

Термін: до 30 листопада 2006 року.

3. Провести громадські слухання і консультації з громадськістю Нікопольського району та, зокрема, с. Капулівки з питань подальшого облаштування та розвитку Меморіального комплексу, врахувати пропозиції громадськості у створенні Генерального плану.

Виконавці: відділи і сектори райдержадміністрації: будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства, культури райдержадміністрації, з питань внутрішньої політики, зв'язків з громадськими організаціями та засобами масової інформації, Покровська сільська рада (за згодою), Нікопольське регіональне відділення НДІ козацтва при Інституті історії України НАНУ (за згодою).

Термін: до 1 листопада 2005 року.

4. Уточнити площу земельної ділянки меморіального комплексу та провести консультації з узгодження відводу земельної ділянки під будівництво об'єктів туристичного та історико-культурного призначення.

Виконавці: районний відділ земельних ресурсів, сектор з питань внутрішньої політики, зв'язків з об'єднаннями громадян та засобами масової інформації райдержадміністрації, Покровська сільська рада (за згодою), Дніпропетровський обласний центр з охорони історико-культурних цінностей (за згодою).

Термін: до 1 листопада 2005 року.

5. Розробити умови конкурсу на будівництво тимчасового приміщення (малої архітектурної форми) об'єкту комерційного призначення, з витриманням його в стилі козацької доби (кафе, ресторан), зобов'язанням здійснювати охорону Меморіального комплексу, облаштувати та утримувати виставкові площі, які будуть використовуватися, у відповідності з рішенням райдержадміністрації, під час урочистих заходів на Меморіальному комплексі. Передбачити пріоритетне право юридичної або фізичної особи, що здійснила будівництво, на створення об'єктів комерційного призначення у процесі реалізації Генерального плану.

Виконавці: управління та відділи райдержадміністрації: економіки, будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства, фінансово-господарський.

Термін: до 1 листопада 2005 року.

6. Рекомендувати об'єднанням громадян, що мають своїми статутними цілями збереження та відродження історико-культурної спадщини запорозького козацтва, зокрема громадській організації „Військо Запорозьке Низове (козацьке товариство Нікопольського району)” відкрити спеціальні рахунки для отримання благодійної допомоги на здійснення заходів подальшого облаштування меморіального комплексу „Могила кошового отамана Івана Сірка”.

Виконавці: відділ культури, сектор з питань внутрішньої політики, зв'язків з об'єднаннями громадян та засобами масової інформації райдержадміністрації.

Термін: до 1 листопада 2006 року.

7. Замовлення Генерального плану та проектно-кошторисної документації здійснити за рахунок коштів району та коштів, залучених від інвесторів.

Виконавці: управління та відділи райдержадміністрації: економіки, фінансове, будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства, фінансово-господарський.

Термін: до 15 грудня 2006 року.

8. Створити реєстр центрів народних промислів на території району, виробу яких систематично представляти в експозиції Меморіального комплексу; розробити тематико-експозиційний план використання виставкових площ.

Виконавці: відділ культури райдержадміністрації.

Термін: до 1 листопада 2006 року.